

ο άνθρωπος «ξαναζεί» μέσα στις καλές σχέσεις που αναπτύσσονται, μεταδίνονται, διευρύνονται. Και είναι σχέσεις

βάθους και δημιουργίας, ιστορικότητας και έμπνευσης.

Γιάννης Οικονόμου

Μιχάλης Μοδινός: *Το παιγνίδι της ανάπτυξης*, Εκδόσεις Τροχαλία, Αθήνα 1993.

Η οικολογική προβληματική και οι απόψεις του κ. Μ. Μοδινού έχουν καταγραφεί με σαφή και κατηγορηματικό τρόπο στα εκατοντάδες άρθρα του που έχουν κατά την διάρκεια των τελευταίων ετών δημοσιευθεί τόσο στη *Νέα Οικολογία* όσο και σε άλλα έντυπα, καθώς επίσης και στις δεκάδες εισηγήσεις του στα σεμινάρια και συνέδρια που έχει κατά καιρούς συμμετάσχει. Επιστέγασμα αυτής της προβληματικής αποτελεί η έκδοση των πέντε βιβλίων του, το τελευταίο από τα οποία (*Το παιγνίδι της ανάπτυξης*, Εκδόσεις Τροχαλία) κυκλοφόρησε πριν από μερικούς μήνες.

Στόχο του κ. Μοδινού στο πρόσφατο βιβλίο του αποτελεί η προσπάθεια σύνδεσης της γεωγραφίας με την οικολογία, προσπάθεια η οποία ουσιαστικά ισοδυναμεί με την απόδοση της ζωής μέσα στο χρόνο και στο χώρο. Η επίτευξη, εξάλλου, του ίδιου στόχου επιχειρήθηκε από τον συγγραφέα και στο πρώτο του βιβλίο (*Οικογεωγραφία: μύθοι της ανάπτυξης στους Τρόπικούς*, Εκδόσεις Στοχαστής, 1986), τα αποτελέσματα δε αυτής της προσπάθειας υπήρξαν πέρα για πέρα επιτυχημένα. Όπως τονίζει

και ο συγγραφέας στην εισαγωγή του τελευταίου βιβλίου του, ο όρος «οικογεωγραφία» που χρησιμοποιήθηκε ως υπέρτιτλος στο πρώτο του βιβλίο «δεν φιλοδοξούσε να είναι απλώς ένα φιλολογικό πρόθεμα». Η απαίτηση της διάρκειας της προβληματικής υπαγόρευσε και τη νέα αυτή σειρά οικογεωγραφικών κειμένων, μένει δε στον αναγνώστη να κρίνει εάν ήταν σκόπιμη η έκδοσή τους με τη μορφή ενός βιβλίου.

Η οικογεωγραφία αποτελεί, λοιπόν, για άλλη μια φορά το ερέθισμα και το στόχο του κ. Μοδινού, στην προσπάθειά του να καταγράψει με αντικειμενικό και επαρκή τρόπο την αναπτυξιακή διαδικασία και τις επιπτώσεις που αυτή επιφέρει στις τοπικές κοινωνίες και τις εθνότητες. Τα τελευταία χρόνια, εξάλλου, όπως εύστοχα παρατηρεί και ο συγγραφέας, «η σχέση φύσης-πολιτισμού έχει αναδειχθεί ως κυρίαρχο οικουμενικό ζήτημα». Έχει γίνει προφανές, ότι για την κατανόηση των κοσμολογικών αλλαγών που με ολοένα και πιο γοργούς ρυθμούς συντελούνται γύρω μας δεν αρκεί μόνο η ανάλυση της κοινωνίας. Καθώς οι φυσικές επιστήμες φαίνεται ότι έχουν απομονωθεί

(και ως συνέπεια αυτοπαγιδευτεί) μέσα στο δοκιμαστικό τους σωλήνα και καθώς η επιστήμη έχει μεταβληθεί σε «παιγνίδι για λίγους» μέσω μιας διαδικασίας προϊούσης εξειδίκευσης, η οικολογική προβληματική έρχεται να επανεπικαιροποιήσει τη σχέση μεταξύ της φύσης και της κοινωνίας μεταθέτοντας ουσιαστικά τις νοητές γραμμές του προβληματισμού.

Έτσι, η κριτική της ανάπτυξης αποκτά σήμερα δραματική επικαιρότητα, καθώς είναι πλέον ορατές οι μη αντιστρεπτές επιπτώσεις της ανάπτυξης στα οικοσυστήματα και στο περιβάλλον γενικότερα. Η διαρκής ανάπτυξη των τελευταίων δεκαετιών οδήγησε στην αποσύνθεση των κοινωνικών σχέσεων, αποτέλεσμα της ανικανότητας που αυτή επέβαλε στις τοπικές κοινωνίες για διαχείριση του περιβάλλοντός τους. Στερώντας από τους «πρωτόγονους» ή «αναπτυσσόμενους» λαούς την ικανότητα περιγραφής του κόσμου τους, η προϊούσα τεχνολογία τους στερούσε στην πραγματικότητα την σοφία χιλιετιών. Με την ένταξή τους στην παγκόσμια αγορά, οι επί μέρους πολιτισμοί εξομοιώθηκαν, ομοιογενοποιήθηκαν, μεταβλήθηκαν σε «εργατικά χέρια» ή σε «αγοραστική δύναμη», έχασαν οριστικά τη λάμψη και τον πλούτο της σκέψης τους, με όλα τα αρνητικά αποτελέσματα που αυτά συνεπάγονται.

Ο κ. Μοδινός, παρακολουθώντας για σειρά ετών εκ του σύνεγγυς τις ραγδαίες εξελίξεις που συνέβησαν (και που εξακολουθούν να συμβαίνουν) στο εσωτερικό των μικροκοινωνιών της Ασίας, της Αφρικής και της Λατινικής Αμερικής, έρχεται με το βιβλίο του να καταθέσει την δικιά του, προσωπική

εμπειρία και να καταδείξει ότι οι επεμβάσεις που συντελούνται στο εσωτερικό αυτών των κοινωνιών δεν είναι ούτε τόσο αθώες ούτε τόσο καλοπροαίρετες, όπως πολλοί επιθυμούν να διατείνονται.

Ο πρωτότυπος και προσωπικός τρόπος παρουσίασης των θεμάτων, η αποφυγή μιας στείρας γεωγραφικής παράθεσης στοιχείων και αριθμητικών δεδομένων, η προσπάθεια παράλληλης παρουσίασης των ιδιαιτεροτήτων του χώρου, της ιστορίας και της κοινωνίας μιας περιοχής, η σύνδεση της κοινωνίας με την φύση και η καταγραφή των αιτιών που οδήγησαν (ή οδηγούν) σε περιβαλλοντική υποβάθμιση αποτελούν μερικά από τα σημαντικά πλεονεκτήματα αυτού του βιβλίου. Η ανάγνωση των κειμένων γίνεται με ευχάριστο τρόπο, τα αρκετά στοιχεία που παραθέτονται διανθίζονται με προσωπικές μαρτυρίες και απόψεις, η ιστορική αναδρομή που συχνά επιχειρείται εξηγεί επαρκώς αρκετές πτυχές της σημερινής πολιτικής και κοινωνικής κατάστασης, τα κοινωνικά και οικολογικά προβλήματα καταγράφονται με γλαφυρό τρόπο και τέλος, ο συγγραφέας καταθέτει συχνά και την προσωπική του γνώμη για τις πιθανές εξελίξεις, ενώ παράλληλα προτείνει συγκεκριμένες λύσεις.

Το βιβλίο αποτελείται από εννέα κεφάλαια, καθένα από τα οποία περιγράφει και μία ξεχωριστή γεωγραφική περιοχή: Παραγουάη (Τα πλεονεκτήματα του απομονωτισμού), Αργεντινή (Πως σβήνει μια παραγωγική μηχανή), Καμερούν (Ο πράσινος χρυσός του Καμερούν), Τανζανία (Βιογεωγραφία - Στα πάγκα της Τανζανίας), Μποτσουάνα (Ποιό μέλλον για την έρημο της Κα-

λαχάρι), Ελεφαντοστούν (Το Ελεφαντοστούν δεν είναι πια εδώ), Ινδονησία (Η χωροθέτηση της φτώχειας), Νεπάλ (Τα σταυροδρόμια του Νεπάλ), Κύπρος (Η Κύπρος είναι ελληνική). Βεβαίως, τα επί μέρους κεφάλαια δεν είναι δομικώς ομοιόμορφα, αφού τα διαθέσιμα στοιχεία, το κεντρικό πρόβλημα της κάθε γεωγραφικής ενότητας και η ίδια η ιστορία του χώρου καθορίζουν σε μεγάλο βαθμό και τη δομή των κεφαλαίων. Παρόλα αυτά, η αξία του βιβλίου δεν μειώνεται σε καμιά περίπτωση, αφού τα κεφάλαια μπορούν άνετα -και ίσως επιβάλλεται κιόλας- να διαβαστούν ως απλά ταξιδιωτικά κείμενα.

Το δέκατο κεφάλαιο του βιβλίου (ή παράρτημα όπως αποκαλείται από τον ίδιο τον συγγραφέα) αποτελεί και την μεγάλη έκπληξη για τον ανυποψίαστο

αναγνώστη, καθώς ξεφεύγει από το ύψος των προηγούμενων κεφαλαίων και αποτελεί ένα καθαρά λογοτεχνικό (αφηγηματικό) κείμενο.

Νομίζω ότι ο κ. Μοδινός πρέπει στο μέλλον να ασχοληθεί περισσότερο και με αυτό τον κλάδο της πεζογραφίας, καθώς ούτε οι ταξιδιωτικές εμπειρίες του λείπουν ούτε -πολύ περισσότερο- ο τρόπος γραφής φαίνεται να του είναι άγνωστος, αφού κινείται με εξαιρετική δεξιότητα και στυλ. Αναμένουμε σύντομα παρόμοιες προσπάθειες, χωρίς βέβαια αυτό να σημαίνει ότι πρέπει να εγκαταληφθούν οι οικογεωγραφικές αναζητήσεις του συγγραφέα, οι οποίες είναι σίγουρα εξαιρετικά σημαντικές για την ελληνική και διεθνή βιβλιογραφία.

Μιχάλης Προμπονάς

Νεύσις: ένα νέο περιοδικό

Κυκλοφόρησε το πρώτο τεύχος του περιοδικού *Ιστορίας και Φιλοσοφίας των Επιστημών Νεύσις*. Όπως σημειώνει η Συντακτική Επιτροπή:

«*Νεύσις*», είναι το όνομα της νέας περιοδικής έκδοσης του Οίκου Νεφέλη, που θα εκδίδεται δύο φορές το χρόνο και θα έχει ως ειδικό αντικείμενο την Ιστορία και τη Φιλοσοφία της Επιστήμης. Στις σελίδες της εκπροσωπούνται θέματα που αφορούν στην ιστορία και τη φιλοσοφία των φυσικών και των κοινωνικών επιστημών, της λογικής και των μαθηματικών, των επιστημών του

ανθρώπου, αλλά ακόμα, της ιατρικής και της τεχνολογίας. Περιλαμβάνονται επίσης θέματα που αφορούν στη διάδοση της επιστημονικής γνώσης, στην υποδοχή και τη δεξίωση των επιστημονικών ιδεών σε περιβάλλοντα διαφορετικά από εκείνα όπου παρήχθησαν, οι ευρύτερες κοινωνικές επιπτώσεις και η θεσμική έκφραση της υποδοχής και δεξίωσης των ιδεών αυτών».

Χαιρετίζουμε την έκδοση του νέου περιοδικού σε μια εποχή κρίσης του σοβαρού εντύπου και κυριαρχίας των «ελαφρών» και χυδαίων περιοδικών. Η ειδικότερη αξία της νέας έκδοσης βρί-